

Nr 31.

Ankom till riksdagens kansli den 10 juni 1940 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande över väckta motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, till riksdagen med förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 224 i första kammaren av herrar *Öman* och *Nilsson, Bernhard*, och nr 284 i andra kammaren av herrar *von Seth* och *Kyling* hemställes,

»att riksdagen i samband med behandlingen av proposition nr 260 ville för sin del såsom vilande besluta antaga sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar under närmare angivna betingelser automatiskt berövas offentliga uppdrag och tjänster,

att konstitutionsutskottet benäget ville utarbeta författningstext i anslutning till de av oss här ovan angivna syftemålen.»

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Efter en år 1936 genomförd ändring av 2 kap. 18 § strafflagen gäller numera bl. a., att den som ådömes straffarbete skall tillika förklaras förlustig ämbete, tjänst eller annan allmän befattning. Om omständigheterna därtill föranleda, må han dock bibehållas i befattningen men kan i sådant fall, då fråga är om ämbete eller tjänst, dömas till mistning av befattningen på viss tid. Vad sålunda stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som blivit utsedd till innehavare av allmän befattning men ännu icke tillträtt densamma. Har någon blivit förvunnen till straffarbete, må han icke på grund av senare företagen röstsammanräkning efter val, vilket ägt rum före domen, inträda i allmän befattning. I samband med denna påföljdslagstiftning föreslogs en ändring i § 26 riksdagsordningen, vilken ändring definitivt genomfördes år 1937. Enligt andra stycket i nämnda paragraf skall vad i allmän eller särskild lag stadgas därom, att i vissa fall den som dömes till straff skall dömas förlustig allmän befattning eller vara obehörig att inträda i sådan befattning, även äga tillämpning å riksdagsmannauppdrag. Avfattningen av detta stadgande bereder möjlighet att döma till förlust av riksdagsmannauppdrag även under andra förutsättningar än de i 2 kap. 18 § strafflagen angivna. Vidare har vid innevarande riksdag an-

tagits en lag angående ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen om förräderi m. m., vari återfinnes en bestämmelse av innehåll, att vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill även skall gälla, då någon för brott mot 8 kap. dömes till fängelse.

I anledning av den proposition, nr 260, med förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet, i anslutning vartill förevarande motioner äro väckta, har riksdagen för sin del antagit en lag i ämnet, vars 3 § i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag innehåller bestämmelsen att den som, efter det sammanslutning förklarats upplöst eller förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, fortsätter eller främjar fortsättningen av sammanslutningens verksamhet, såsom genom att deltaga i beslut eller bevista sammanträde för främjande av dess syfte eller genom att erlägga avgift eller tillhandahålla lokal eller redskap eller genom att bilda eller deltaga i sammanslutning, som uppenbarligen är avsedd att fortsätta den förbjudna verksamheten, skall ådömas straffpåföljd. Vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill skall enligt lagrummet även gälla, där någon för brott mot ifrågavarande lag dömes till fängelse. På grund av hänvisningen i andra stycket i § 26 riksdagsordningen till särskild lag innebär sistnämnda bestämmelse även möjlighet att ådöma förlust av riksdagsmanuppdrag.

Såsom föredragande departementschefen i propositionen nr 260 anför, har under den senaste tidens diskussion om åtgärder mot statsfientlig verksamhet ifrågasatts en utvidgning av möjligheterna att beröva personer, som utövat sådan verksamhet, deras offentliga uppdrag. Förevarande motioner ansluta sig så tillvida till tanken på en dylik utvidgning, att i grundlag skulle inskrivas bestämmelsen att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar under vissa betingelser skulle automatiskt kunna berövas offentliga uppdrag och tjänster. I anslutning härtill må erinras om att chefen för justitiedepartementet i ett den 4 juni 1940 inom andra kammaren avgivet interpellationssvar redogjort för den effektivisering av lagstiftningen på nu förevarande område, som den senare tidens lagstiftningsarbete innebure, ävensom i samband därmed framhållit, att i den mån det kunde visas, att fiender till vårt fria demokratiska samhällsskick gjorde sig skyldiga till gärningar, vilka strede mot gällande strafflagstiftning, de givetvis utan misskund skulle straffas. De kunde då också i betydande omfattning förklaras förlustiga sina allmänna befattningar, vilket även gällde riksdagsmannauppgragen. Till vad departementschefen sålunda uttalat vill utskottet giva sin anslutning. Däremot anser utskottet den i förevarande motioner föreslagna grundlagsstiftningen på området vara till sina konsekvenser alltför svårbedömlig för att utskottet nu skulle kunna tillstyrka ett förslag i motionernas syfte.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens
åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 juni 1940.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar *Hallén, Gustaf Adolf Björkman, Oscar Gottfrid Karlsson*, Per Andersson, Herlitz, Källman, Björck*, Thulin*, Fredrik Ström*, Nils Andersson, Öman, Andersson i Ovanmyra, Vougt, Eriksson i Toftered*, Hällgren, Nolin, Fält, Spångberg, Kyling och Annér.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Öman*, som med instämmande av herrar *Gustaf Adolf Björkman, Herlitz, Nolin* och *Kyling* anförde följande:

»I det nyss av riksdagen godkända förslaget till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet finnes såsom § 3 intagen en bestämmelse, enligt vilken den som, efter det sammanslutning förklarats upplöst eller förbudits att tillsvidare fortsätta sin verksamhet, fortsätter eller främjar fortsättningen av sammanslutningens verksamhet, skall ådömas straffpåföljd. Vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill skall nämligen enligt lagrummet även gälla, där någon för brott mot ifrågavarande lag dömes till fängelse. På grund av hänvisningen i andra stycket i § 26 riksdagsordningen till särskild lag innebär sistnämnda bestämmelse även möjlighet att ådöma förlust av riksdagsmannauppsdrag.

Konsekvenserna av denna påföljdsbestämmelse i förbudslagen äro i korthet följande. Den omständigheten, att vederbörande tillhört en sammanslutning, som upplöses eller interimistiskt förbjudes, kan icke i och för sig medföra förlust av allmänna tjänster och uppsdrag. Ett förbuds- eller upplösningsbeslut sträcker icke sina rättsverkningar dithän, att representanter för den förbudna eller upplösta sammanslutningen samtidigt diskvalificeras från innehav av ämbeten eller offentliga uppsdrag. De kunna fortsätta sin landsskadliga verksamhet, om de blott på lämpligt sätt camouflera sina syften och se till, att de icke formellt bryta mot den nya lagen så grovt, att de

därför *ådömas frihetsstraff*, d. v. s. straffarbete eller fängelse. I de lindriga fall, då böter ifrågakomma, får påföljd icke ådömas.

Vi finna detta förhållande vara både för rättskänslan stötande och för riket farligt. Att straffbestämmelser införas mot överträdelse av ett förbuds- eller upplösningsbeslut må i och för sig vara tillfredsställande; det räcker i detta fall icke. Det framgår såsom onaturligt och orimligt att den förbjudna och upplösta organisationens medlemmar alltjämt kunna sitta kvar i riksdagen och andra offentliga församlingar. Om samhället nödgats till landets, försvarets eller ordningens skydd upplösa en viss organisation, så bör samhället också omedelbart avlägsna denna organisations företrädare utan att behöva invänta att vederbörande sedermera begå en lagöverträdelse och härvid bliva upptäckta och dömda.

I motionerna nr 224 i första kammaren och 284 i andra kammaren har hemställts, att konstitutionsutskottet ville utarbета författningstext till sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar automatiskt berövas offentliga uppdrag och tjänster. Utskottets förklaring, att en grundlagsstiftning på detta område skulle vara till sina konsekvenser alltför svårbedömbär, utgör icke något tillräckligt skäl för att avvisa motionärernas hemställan. Såsom i motionerna framhålles möter det inga oöverstigliga svårigheter att utforma de erforderliga författningsbestämmelserna. Vad riksdagsmannaskapet beträffar, torde de nya stadgandena lämpligast böra anknytas till diskvalifikationsreglerna i riksdagsordningen § 26. Enligt tredje stycket i denna paragraf skall vad i allmän eller särskild lag stadgas därom, att i vissa fall den som dömes till straff skall dömas förlustig allmän befattning eller vara obehörig att inträda i sådan befattning, även äga tillämpning å riksdagsmannaupdrag. Denna hänvisning kan givetvis genom ett tillägg utvidgas till att uttryckligen avse även den, som tillhört en sammanslutning, vilken upplösts. Förslagsvis kunde § 26 erhålla följande ändrade lydelse:

'Riksdagsmannabefattning kan — — — medborgare utövas.

Ej må — — — stört valfriheten.

Vad i allmän eller särskild lag stadgas därom, att i vissa fall den som dömes till straff eller tillhört sammanslutning, som upplösts, skall dömas eller vara förlustig allmän befattning eller vara obehörig att inträda i sådan befattning, skall även äga tillämpning å riksdagsmannabefattning.'

Med en sådan ändring av riksdagsordningen löses emellertid icke frågan om huru det skall förfaras med de efter diskvalifikationsregelns tillämpning vakanssatta mandaten, frågan om förtroendeuppdragen i landsting, primärkommuner och andra offentliga korporationer samt frågan om att kunna från allmänna tjänster skilja personer, som aktivt deltagit i en förbjuden eller upplöst sammanslutnings arbete. En speciell lagstiftning erfordras i samband med grundlagsändringen rörande riksdagsmännen. Såsom första lagutskottet i sitt utlåtande nr 52 rörande förbudslagen anförts erfordras också en ändring i tryckfrihetsförordningen för att kunna bestraffa den, som genom tryckt skrift fortsätter att främja en upplöst sammanslutnings verk-

samhet. Skall förbudslagen få någon praktisk effekt måste ett beslut om upplösning av en samhällsfientlig sammanslutning tydligen även kunna omfatta förbud mot utgivande eller spridande av tidningar eller andra skrifter, som avse att främja sammanslutningens verksamhet.

Vi se oss icke i stånd att med den nu till buds stående knappa tiden uppdraga några riktlinjer för lösande av alla dessa viktiga spörsmål. Å andra sidan kan det föreliggande problemkomplexet med hänsyn till att det här bl. a. gäller grundlagsändringar icke uppskjutas till nästa års lagtima riksdag. Ett sådan uppskov skulle betyda ett uppskov på fyra år och därmed ett totalt förfuskande av det genom den nya lagen möjliggjorda ingripandet mot för rikets säkerhet farliga organisationer och sammanslutningar. En utredning bör med hänsyn till de riksviktiga intressen, som här stå på spel, genom Kungl. Maj:ts försorg omedelbart igångsättas och bedrivs med sådan skyndsamhet, att proposition i ärendet kan föreläggas den nu samlade riksdagen. Några tekniska svårigheter torde icke förefinnas, då enligt vad känt är riksdagen icke lär komma att formellt avslutas förrän i medio av instundande juli månad.

På grund av det anförda hemställa vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till den nu samlade riksdagen om sådan ändring av grundlag samt allmän lag, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart berövas offentliga uppdrag och tjänster samt att ett beslut om upplösning av en samhällsfientlig sammanslutning även skall kunna omfatta förbud mot utgivande eller spridande av tidningar eller andra skrifter, som avse att främja sammanslutningens verksamhet.»